

Arizona a Nové Mexiko

Tam nahoře

Když jsem se poprvé přistěhoval do Arizony, White Mountain byla královstvím mužů na koni. Kromě několika hlavních cest byly cesty pro povozy příliš drsné. Nebyla tam auta. Bylo to území moc velké na pěší přepravu — na koních jezdili dokonce i ovčáci. Takže vylučovací metodou byla tato náhorní plošina o velikosti okresu, známá pod jménem „tam nahoře“, výlučnou doménou muže na koni: honáka na koni, ovčáka na koni, lesního inženýra na koni, traperu na koni a těch blíže neurčených mužů na koni, mužů neznámého původu a cílů, kteří se v pohraničí vždy najdou. Pro tuto generaci je těžké rozumět vznešenosti a výlučnosti prostorů, která se zakládala na dopravě.

Tato vznešenost byla cizí městům ležícím na dráze, která byla dva dny jízdy na sever. Tam jste si mohli vybrat, jak budete cestovat: zda po dvou, na oslíku, v lehkém čtyřkoláku, nákladáku, služebním voze vlaku nebo v Pullmanu. Každý z těchto způsobů dopravy odpovídal určitému společenskému postavení, způsobu mluvy, stylu oblékání, dokonce stravování a samozřejmě oblíbě určitých kaváren

a barů. Jediné, co tito lidé měli společného, byla demokratická rozšířenost dluhů v koloniálu a sdílená hojnost arizonského prachu a slunečních paprsků.

Když jste cestovali směrem na jih přes planiny a pohoří směrem k White Mountain, jedna kasta za druhou odpadávala v závislosti, na tom, kde již byl její způsob dopravy nemožný, až nakonec, „tam nahoře“, svět ovládli muži na koních.

Fordova revoluce tohle samozřejmě ukončila. Dnes má na planině místo každý malý Jarda.

V zimě nebyl vrcholek hory dostupný dokonce ani na koni, protože sníh navál na vysoko položené louky závěje a malé kaňony, kterými vedly jediné stezky, byly zaváté až po okraj. V květnu v kaňonech hučely ledové proudy, ale už brzo jste se „tam nahoru“ mohli vyšplhat — tedy pokud váš kůň měl na to, brodit se půl dne až po kolena v blátě.

V malé vesničce na úpatí hory se každé jaro odehrávala tichá soutěž o to, kdo první pronikne do vysokých samot. Pokoušeli se o to mnozí, z důvodů, které jsme se nesnažili zkoumat. Zprávy se šířily rychle. Kdokoliv to dokázal jako první, získal jakousi jezdeckou svatozář. Byl mužem roku.

Jaro v horách, v protikladu s tím, co líčí knihy, nepřicházelo nijak rychle. Mírné dny se střídaly s ostrými větry, a to i poté, co ovce už vyšly na pastvinu. Viděl jsem jen málo mrazivějších pohledů, než je pustá, šerá horská lůka posetá nespokojenými bahnicemi a napůl zmrzlými ovci, kroupami a sněhem. Dokonce i veselí ořešníci hrbili hřbety před jarními bouřemi.

V létě měla hora tolik nálad, kolik bylo dnů a počasí. I nejzbedněnější jezdec a jeho kůň cítili tyto nálady až do morku kostí.

Za pěkného rána vás hora lákala k sesednutí z koně a válení v trávě a květinách (váš kůň, který neměl tolik zábran, to udělal, sotva jste mu popustili uzdu). Vše živé zpívalo, švitořilo a pučelo. Silné borovice a smrky, po mnoho měsíců šlehané bouřemi, nasávaly slunce s nezdolnou hrdostí. Veverky se střapatýma ušima, s tvářmi hráče pokeru, ale vyjadřující city hlasem a ocasem, vám opakovaně říkaly to, co jste již dobře věděl: že tak fantastický den tu ještě nebyl, ani tak bohatá samota, ve které se dá ten den strávit.

Možná už o hodinu později bouřkové mraky zahalily slunce a to, co před chvilkou byl ještě ráj, bylo zmítáno blesky, deštěm a kroupami. Visela nad vámi těžká mračna jako odjištěná bomba. Kůň se lekal každého poskakujícího oblázku, každé praskající větve. Když jste se v sedle otočil, aby jste si vzal svou pláštěnku, kůň se poplašil, odfrknul si a začal se třást, jakoby jste chtěl rozvinout svitky Apokalypsy. Když někoho slyším říkat, že se blesků nebojí, potichu si říkám: asi nikdy nejel po této hoře v červenci.

Údery jsou dost děsivé, ale ještě horší jsou kouřící úlomky kamení, když blesk udeří do skály, a ještě mnohem horší jsou třísky, které létají, když udeří do borovice. Pamatuji si na jednu, zářivě bílou, patnáct stop dlouhou, která se zabodla do země u mých nohou a chvěla se tam jako vidlicová ladička.

Život, který se zbaví strachu, je chudý.

Vrcholek hory tvořila velká louka, jelo se přes ni půl dne, ale nepředstavujte si to jako nějaký amfiteátr z trávy, ohraničený borovicemi. Kraje té louky byly ztočené, zkroucené a vykousané bezpočtem zátok a zákoutí, mysů a úzkých výběžků, poloostrovů a parků, z nichž každý byl jedinečný. Nikdo je neznal všechny a každá denní jízda dávala hráčskou příležitost objevit nový. Říkám „nový“, protože jsem často měl pocit, když jsem vjížděl

do nějakého květy posetého zákoutí, že jestli tam někdo přede mnou byl, tak tam zpíval písničku nebo o tom napsal báseň.

Snad tento pocit objevování byl příčinou neuvěřitelného množství iniciál, dat a značek dobytka, napsaného na trpělivé kůře olší u každého horského tábořiště. V těchto nápisech se daly číst dějiny druhu *Homo texanus* a jeho kultury, a to ne v odtažitých pojmech antropologie, ale třeba jako jednotlivý příběh zakladatele, v jehož iniciálách jste mohli rozpoznat iniciály člověka, který na vás vyzrál při koupi koně, nebo s jehož dcerou jste kdysi tancoval. Tady, s datem devadesátých let minulého století, byla jednoduchá iniciála, bez značky, která bez pochyby byla vepsána, když poprvé a sám přijel na horu jako projíždějící honák. O deset let později tu byla jeho iniciála i se značkou: v té době už byl počestným občanem s „výbavou“ získanou spořením, přirozeným nárůstem a snad i pohotovým lasem. Jen o pár let později tu nacházíte iniciály jeho dcery, vepsané nějakým zamilovaným mladíkem toužícím nejen po ruce dámy svého srdce, ale i po jejím dědictví.

Stařec je nyní mrtev — v pozdějších letech jeho srdce plesalo jen nad bankovním kontem a počtem jeho stád a hejen, ale olše na něj prozradila, že v mládí i on vnímal krásu horského jara.

Dějiny hory jsou vepsány nejen v kůře olší, ale i v místních jménech. Jména v dobytčářském kraji jsou neotesaná, zábavná, ironická či sentimentální, ale málokdy obvyklá či banální. Obvykle jsou dost zajímavá a neobvyklá, aby vyprovokovala nově příchozí k otázce, čímž se začnou zamotávat do sítí pověstí, plných přehánění, ze kterých je utkán místní folklór.

Tak například tu byl „Hřbitov kostí“, půvabná louka, kde se modré jirnice skláněly nad napůl pohřbenými lebkami a poházenými obratli dávno mrtvých krav. Zde v osmdesátých letech minulého století pošetilý honák, čerstvě přibyvší z teplých údolí Texasu, uvěřil

svodům horského léta a pokusil se nechat své stádo přezimovat na horském senu. Když uhodily listopadové bouře, jemu s koněm se podařilo vyvážnout, ale stádu nikoliv.

Pak tu byla „Campellova modrá“, prameny Modré řeky, ke kterým si jeden z prvních honáků přivedl nevěstu. Ta, unavená skalami a stromy, toužila po pianu. Piano bylo podle jejího přání přivezeno, bylo to piano značky Campbell. V celém okrese byla jen jedna mulla schopná piano unést a jen jeden mullař schopný téměř nadlidského úkolu takový náklad vyvážit. Avšak piano potěšení nepřineslo, žena se odstěhovala a když mi příběh byl vyprávěn, hlavní budova farmy byla již jen ruinou z prověšených klád.

Pak tu byla „Fazolová past“, podmáčená louka obklopená borovicemi, pod kterými ještě v mých dnech stávala malá chata z klád, kterou projíždějící užívali jako místo na přenocování. Bylo nepsaným zákonem vstahujícím se na majitele této nemovitosti, že tam nechá mouku, sádlo a fazole. Ale jeden nešťastný počestný, kterého tam na týden uvěznil bouře, našel jen fazole. Toto narušení pohostinnosti bylo dostatečně pozoruhodné, aby vešlo do dějin jako místní jméno.

A nakonec tu byl „Rajský ranč“, jasně omšelá fráze, pokud jste to četli na mapě, ale něco docela jiného, když jste tam dorazili po celodenní jízdě. Ležel zastrčený na vzdálené straně vysoké hory, jak se na ráj sluší. Jeho svěžími loukami se vlnil zpívající pstruhový potok. Kůň ponechaný měsíc na této louce tolik ztloustnul, že se mu na zadku držela louže dešťové vody. Po své první návštěvě Rajského ranče jsem pro sebe poznamenal: a jak jinak by se to tu mělo jmenovat?

Přesto, že jsem několikrát měl příležitost, nikdy jsem se na White Mountain nevrátil. Nechci vidět, co turisté, silnice, pily a nákladní vlaky s touto krajinou udělali. Slyším, jak mladí lidé,

kterí ještě ani nebyli na světě, když já jsem poprvé vyjel „tam nahoru“, o tom mluví s nadšením jako o nádherném místě. S tím, s nevyslovenými výhradami, souhlasím i já.

Myslet jako hora

Hluboký hrdelní řev se rozléhá mezi skalami, valí se z hory dolů a bledne do vzdálené černě noci. Je to výkřik vzdorujícího smutku a pohrdání všemi nepřáteli, co jich na světě je.

Vše živé (a snad i mnoho mrtvého) při tomto volání zbystří. Pro srnce je to připomínkou jeho osudu, borovici předzvěstí půlnočních šarvátek a krve na sněhu, kojot se těší, že ani on nevyjde naprázdno, majitel dobytka se obává rudých skvrn na břehu a lovci je to výzva tesáku proti kulce. Avšak za těmito bezprostředními a jasnými nadějemi a obavami leží hlubší význam. Význam, který zná jen sama hora. Jen ona žije už dost dlouho na to, aby vytí vlka slyšela objektivně.

I ti, kdo neumějí rozluštit skrytý význam, vědí, že tu je, protože je cítit v celé zemi vlka a odlišuje ji od kterékoliv země jiné. Mravenčí na zádech všech těch, kdo v noci naslouchají vlkům nebo narazí na jejich stopy ve dne. Dokonce i když vlka nevidíme ani neslyšíme, je skrytě přítomen v mnoha maličkostech: v půlnočním zařehání tažného koně, rachotu sypajících se kamínků, v plavném úprku srnce i v tom, jak stíny leží pod smrkem. Jen nenapravitelný zelenáč si může nevšimnout rozdílu mezi přítomností a nepřítomností vlků i toho, že hora si o nich skrytě myslí své.

Mé vlastní přesvědčení o tom, že to takhle je, se datuje ze dne, kdy jsem viděl vlka umírat. Zrovna jsme obědvali nad údolím, jímž se drala prudká řeka. Uviděli jsme něco, co jsme měli za laň brodíci se proudem, ponořenou do bílé vody až po prsa. Když se vyšplhala

na břeh směrem k nám a zavrtěla ocasem, uvědomili jsme si svůj omyl: byla to vlčice. Půl tuctu dalších, zřejmě odrostlých štěnat, vyběhlo z vrbového mlází a připojilo se k vítacímu zmatku vrtících se ocasů a hravých šarvátek. To, co bylo doslova hromadou vlků, sebou zmítalo a převalovalo se v prostředku otevřené rovinky na úpatí naší skály.

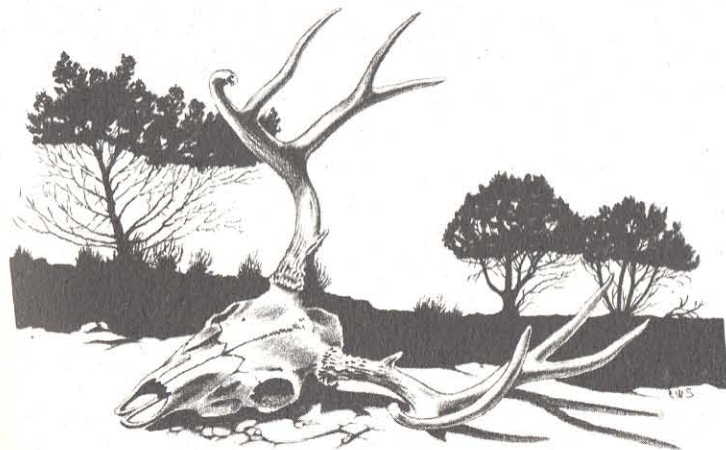
V těch dnech propást šanci k zabití vlka bylo prostě neslýchané. Ve vteřině jsme do nich pražili olovem, více však s nadšením než s přesností — mířit prudce dolů je vždy matoucí. Když jsme vyprázdnili zásobníky, stará vlčice byla na zemi a jedno štěně za sebou táhlo nohu směrem k neschůdným kluzkým balvanům.

Dostali jsme se ke staré vlčici akorát včas, abychom ještě zachytili zuřivou zelenou jiskru, která umírala v jejím pohledu. Tehdy jsem si uvědomil a už nikdy jsem nezapomněl, že v těch očích bylo něco pro mne nového — něco, co bylo jen mezi ní a horou. Tehdy jsem byl mladý a náramně rád jsem si zastřílel. Myslel jsem si, že když bude méně vlků, bude víc srnců a žádní vlci — to by byl lovcův ráj. Ale poté, co jsem viděl umírat tu zelenou jiskru, jsem pocítil, že ani vlk ani hora s mým názorem nesouhlasí.

Od té doby jsem byl svědkem toho, jak stát za státem vyhlazuje své vlky. Viděl jsem tvář mnohé čerstvě vlkuprosté hory a viděl jsem jižní svahy zvrásněné labyrintem srncích stezek. Viděl jsem každý jedlý keř a semenáček ohlodaný napřed do bezkrevné zašlosti, a pak až k smrti. Viděl jsem každý jedlý strom zbavený listů do výše sedla. Taková hora vypadá, jako by někdo dal pánubohu nové zahradnické nůžky a zakázal mu dělat cokoliv kromě střihání.

Nakonec se vyhladovělé kosti vysněného srnčího stáda, které zamřelo, protože bylo moc velké, bělí vedle kostí mrtvého mudrce nebo puchří pod vysokým jalovcem.

Mám podezření, že tak jako srnčí stádo žije ve smrtelném strachu před svými vlky, tak hora žije ve smrtelném strachu před svými srnci. A možná k tomu má ještě lepší důvody, protože zatímco srneček stažený k zemi vlky může být nahrazen za dva nebo tři roky, pastviště zničené příliš mnoha srnci se nemusí obnovit ani za mnoho desetiletí.

A tak je to i s dobytčím. Jeho majitel, který své pastviny zbaví vlků, si neuvědomuje, že přebírá i vlkův úkol udržovat stádo v mezích pastviny. Ještě se nenaučil myslet jako hora. Proto máme prašné oblasti a řeky, které naši budoucnost splachují do oceánu.

Všichni se pachtíme za zabezpečením, prosperitou, pohodlím, dlouhým životem, jednotvárností a průměrem. Srnec svými ne-

pokojnými kopýtky, honák pastmi a jedem, státník perem a většina z nás přístroji, hlasováním a penězi, ale nakonec to všechno směřuje k témuž: chceme mír pro naši dobu. Do značné míry jsme dosáhli úspěchu a snad je to nutným výsledkem objektivního myšlení, ale přílišná zajištěnost jen vede k nebezpečí v dlouhodobé perspektivě. Snad toto je významem Thoreauovy myšlenky, že v divočině je spása světa. Snad toto je význam skrytý ve vytí vlka, význam dlouho známý horám, ale málokdy pochopený lidmi.

Escudilla

Život v Arizoně byl ohraničen pod nohama nízkou trávou grama, nad hlavou oblohou a na obzoru Escudillou.

Na severním úbočí hory se jelo medově zbarvenou prérií. Kdykoliv a kdekoliv se člověk podíval nad sebe, viděl Escudillu.

Na východě se jelo změtí zalesněných hor s useknutými vršky.

Každá mýtina se zdála mít svůj vlastní malý svět, prosluněný a vonící jalovcem, zabydlený švitořením sojek. Ale vyjeli jste nahoru a rázem jste byli nepatrní jak kapka v moři. Na kraji nad vámi visela Escudilla.

Na jihu ležely spleť kaňony Blue River, plné králíků, divokých krocanů a polodivokého dobytka. Když jste minuli drzouna srnce, který vám na obzoru mával na rozloučenou a podívali jste se dolů, abyste zjistili proč, dívali jste se na vzdálenou modrou horu — Escudillu.

Na západě se vzdouvala bradla Apačského národního parku. Odhadovali jsme tu možnosti těžby dřeva a úděl za údělem jsme proměňovali urostlé borovice na čísla v zápisnicích. Když tak prospektor funěl nahoru kaňonem, cítil zvláštní nesouměřitelnost mezi abstraktností svých poznámek v sešitku a živou přítomností upocených prstů,

akátových trnů, kousanců od ovádů a láteřících veverek. Avšak u příštího srázu odvál studený závan větru, šumícího zeleným mořem borovic, všechny jeho pochyby pryč. Na druhém břehu se tyčila Escudilla.

Hora udávala meze nejen naší práci a našim hrám, ale i pokusům sehnat večeři. Za zimních večerů jsme se často pokoušeli nastražit u řeky past na kačery. Bojovné šiky kachen přikroužily od rudého západu či ocelově modrého severu, pak zmizely v inkoustové černi Escudilly. Když se znovu objevily na rozepjatých křídlech, měli jsme tučného kačera na grilu. Když se neobjevily, byly to opět věčné fazole se slaninou.

Vlastně bylo jen jedno místo, odkud jste Escudillu na obzoru nemohli vidět. Byl to vršek Escudilly samotné. Odtamtud jste horu sice nemohli vidět, ale mohli jste ji cítit, a to díky velkému medvědovi.

Stará tlapa byl králem zlodějů a Escudilla byla jeho hrad. Každé jaro, když vlahé větry změkčily stíny na sněhu, starý grizzly se vyhrabal ze svého zimního pelechu ve skalní suti a po cestě z hory porazil krávu. Když se dosyta najedl, vyšplhal se zpět do svých útesů a tam v létě poklidně přežíval živě se svišti, zajíci, bobulemi a kořínky.

Jednou jsem viděl, jak zabíjí. Hlava a krk krávy byly rozdrčené, jako by čelně narazila do rychle jedoucího nákladního vlaku.

Nikdo nikdy starého medvěda neviděl, ale v blátivých potůčcích u úpatí útesů jste mohli vidět jeho neuvěřitelně veliké stopy. Pohled na ně přinutil i ty neostřejší honáky, aby medvědy vzali v potaz. Ať již jeli kudykoliv, viděli horu, a když viděli horu, mysleli na medvěda. Hovory u ohně se stáčely k hovézimu, ohradám a medvědovi. Tlapa si dělal nárok jen na jednu krávu ročně a pár čtverečních mil neužitečných skal, ale jeho osobnost ovlivňovala celý okres.

Bylo to však v době, kdy pokrok začal pronikat do dobytkářského kraje. Pokrok měl různé vyslance.

Jedním z nich byl automobilista projíždějící celý kontinent. Honáci rozuměli tomuto krotiteli silnic — chvástal se stejně ledabyly jako kterýkoliv krotitel mustangů.

Nerozuměli, ale dívali se na ni a poslouchali pěknou dámu v černém saténu, která je přišla osvítit, s bostonským přízvukem, v otázkách ženského hnutí.

Podivovali se i telefonnímu inženýrovi, který napnul dráty na jalovce a přinesl jim zprávy ze vzdálených měst. Jeden muž se ho zeptal, jestli by mu drát mohl přinést kus bůčku.

Jednou na jaře vyslal pokrok jiného vyslance, vládního lovce, takového svatého Jiřího v kombinéze, který chtěl zabít draky za státní peníze. Zeptal se, zda tam mají nějaké zvíře, které škodí. Ano, byl tu ten velký medvěd.

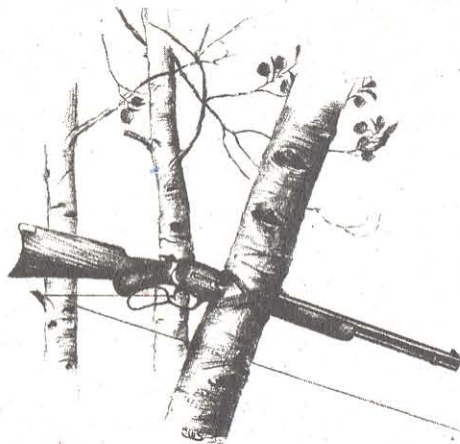
Lovec napakoval svou mulu a vydal se k Escudille.

Za měsíc byl zpátky, jeho mula klopytala pod tíhou kůže. Ve městě byla jen jedna stodola dost velká na to, aby se v ní kůže dala vysušit. Zkoušel bez úspěchu pastí, jed a svá obvyklá lákadla, až nakonec postavil nabitou pušku v soutěsce, kterou mohl projít jen medvěd, a čekal. Poslední grizzly šlápnul na špagátek a zastřelil se.

To bylo v červnu. Kozích byl smrdutý, skvrnitý a bezcenný. Zdálo se nám urážlivé odmítnout poslednímu grizzlymu možnost zanechat po sobě pěkný kozích jako pomník svému druhu. A tak vše, co po něm zbylo, je lebka v Národním muzeu a hádka mezi vědci ohledně jejího latinského jména.

Až potom jsme začali přemýšlet o tom, kdo píše pravidla pokroku.

Již od počátků čas vykusoval čedičovou masu Escudilly, ničil ji, čekal a budoval. Čas na staré hoře vybudoval tři věci — úctyhodné spoluzítí malých zvířat a rostlin a grizzlyho.

Vládní lovec, který grizzlyho zabil, věděl, že Escudilla bude bezpečná pro krávy. Nevěděl ale, že přivedl k pádu věž impozantní stavby, která tu stála od doby, co hvězdy na obloze ráno zpívají.

Vedoucí úřadu, který sem lovce poslal, byl biolog vzdělaný v architektuře evoluce, ale nevěděl, že věže mohou být právě tak důležité jako krávy. Nepředvídal, že během dvou desítek let se tento okres zaplní turisty a že tedy potřebuje spíš medvědy než bifteky.

Poslanci, kteří odhlasovali peníze na vyčištění této oblasti od medvědů, byli syny původních osadníků. Mohli se chlubit všemi ctnostmi hraničářů, ale místo toho bojovali vši silou o to, s pohraničím skoncovat.

My, lesníci, kteří jsme se zahubením medvěda souhlasili, jsme znali místního rančera, který vyoral dýku, na které bylo vyryto jméno

jednoho z Coronadových kapitánů. Odsuzovali jsme Španěly, kteří ve své touze po zlatu a nových křesťanech vyhubili původní obyvatele — Indiány. Nepřišlo nám však na mysl, že i my jsme byli kapitány invaze, příliš si jistí správností svých činů.

Escudilla se stále ještě tyčí na horizontu, ale když ji vidíte, už na medvěda nemyslíte. Teď už je to jen hora.